Міністерство освіти і науки України
Мукачівський державний університет
ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПНУ
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Херсонський державний університет

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ОСВІТНЬОМУ ТА НАУКОВОМУ ПРОСТОРІ

Збірник тез доповідей за матеріалами
VIII Всеукраїнської науково-практичної
Інтернет-конференції

07 листопада 2025 року

МУКАЧЕВО

УДК 373.2(063)
А 43

Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі: збірник тез доповідей VIII Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 07 листопада 2025 р., Мукачево / Ред.кол.: Добош О.М. (гол.ред.) та ін. Мукачево: МДУ. 2025.360 с.

Рекомендовано до поширення в мережі Інтернет
науково-технічною радою Мукачівського державного університету
(протокол № 8 від 14 листопада 2025 р.)

Рецензенти:

Бондар Т.І. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту Мукачівського державного університету

Фізеші О.Й. – завідувач кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту Мукачівського державного університету, доктор педагогічних наук, професор

У збірнику вміщено тези доповідей VIII Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі». Учасники конференції розкривають проблеми педагогічної освіти та розвитку особистості, використання новітніх технологій та інновацій в освіті, виховання особистості в контексті сучасної освітньої парадигми, особливості психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців до реалізації завдань компетентнісного підходу в освітньому процесі, дидактико-методичного супроводу компетентнісно орієнтованого навчання у початковій школі, сучасного стану та перспективи розвитку дошкільної освіти в Україні, теорії і практики управління освітою, історії педагогіки.

Видання призначено для науковців, викладачів, аспірантів, студентів педагогічних навчальних закладів, працівників системи освіти.

Матеріали друкуються в авторській редакції. Редакційна колегія не несе відповідальності за достовірність статистичної та іншої інформації, що надана в рукописах, та залишає за собою право не розділяти поглядів деяких авторів на ті чи інші питання, розглянуті на конференції.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, статитичних даних, галузевої термінології, інших відомостей.

Редакційна колегія:

Іванова Вікторія Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної та спеціальної освіти, Мукачівський державний університет.

Пинзеник Олена Мафтеївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту, Мукачівський державний університет.

Фенцик Оксана Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту, Мукачівський державний університет.

Швардак Маріанна Василівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту, Мукачівський державний університет.

© Мукачівський державний університет, 2025

РОЗДІЛ 4 ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ	
Білик Олена, П'ятак Тетяна **ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ УЧНІВ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА**	142
Білик Олена, Рацин Ніколетта **ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**	147
Ткачук Анжеліка **МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**	151
Турко Богдана, Баб'як Іванна **ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ В ПРОЦЕСІ ОСВІТИ**	155
РОЗДІЛ 5 ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА	
Білак Мар'яна **ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДО ВКЛЮЧЕННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС**	159
Білик Олена, Скуба Олександра **ІНКЛЮЗИВНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ДОШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ**	164
Боршош Євгенія **ПРОБЛЕМИ ТА БАР'ЄРИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ**	168
Іванцюк Олексій **НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ООП В УКРАЇНІ (КІНЕЦЬ XX – ПОЧАТОК XXI СТОЛІТТЯ)**	171
Кас'яненко Оксана, Марущинець Олександра **ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ**	175
Лоб Ольга **ВИКОРИСТАННЯ СЕНСОРНИХ ІГОР У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІНКЛЮЗИВНИХ ГРУПАХ ЗДО**	179

5. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю і Факультативного протоколу до неї». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010. № 9, ст.77. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1767-17#Text
6. Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006. № 2-3, ст.36. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text
7. Конвенція ООН про права дитини. Ратифікована Постановою Верховної Ради України № 789-XII від 27.02.1991 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
8. Про дальше вдосконалення загальної середньої освіти молоді і поліпшення умов роботи загальноосвітньої школи. Постанова Центрального Комітету Компартії України і Ради Міністрів Української РСР від 10 липня 1984 р. № 281. Київ, 1984. URL: https://ips.ligazakon.net/document/KP840281

Оксана Кас'яненко
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної та спеціальної освіти,
Мукачівський державний університет
Олександра Марущинець
спеціальність 016 Спеціальна освіта
перший (бакалаврський) рівень вищої освіти
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

Проблеми мовленнєво-комунікативного розвитку дітей з розладами аутистичного спектру привертали увагу багатьох науковців: Т. Скрипник, С. Конопляста, Л. Каннер, С. Морозова, М. Шеремет, Д. Шульженко та ін. Одні з них вважають, що діти з РАС не стільки не хочуть, скільки не можуть спілкуватися. Інші ж мають думку, що діти не відчувають потреби в спілкуванні і що у них з раннього віку недорозвинена внутрішня комунікативна мотивація.

При аутистичних розладах вже в ранньому віці порушується формування всіх форм довербальної та вербальної комунікації, з різним ступенем виразності: лепет не виділяється як лепет, а функції наслідування (звуків, дій, слів) не розвинені в повній мірі. Перша посмішка не спрямована до когось конкретно і не викликана сміхом, радістю чи іншими емоційними реакціями оточуючих; дитина не фіксує погляд на обличчі іншої людини і не витримує прямого зорового контакту або він нетривалий (відводить погляд у бік чи «дивиться крізь себе»); ставлення до оточуючих байдуже (як до неживих предметів), а взаємодія

з оточуючими тьмяна і часто негативна. Вони не бажають брати участь у спільній діяльності з батьками [2].

Протягом тривалого часу багато дітей з РАС не можуть відрізними живі об'єкти від неживих і не розуміють, що вони можуть завдати болю або образити інших людей чи тварин. Це загальний розлад комунікації, який не пов'язаний з бажанням чи небажанням дитини (капризами, поганою поведінкою).

Мовленнєві розлади займають важливе місце в структурі аутистичних розладів. Незалежно від часу їх виникнення та ступеня розвитку, діти використовують мову не як засіб спілкування для обміну взаємними думками, а скоріше як засіб комунікації для задоволення своїх потреб.

Проблеми комунікації при розладах аутистичного спектру складніші, ніж при мовленнєвих розладах. Порушення розвитку експресивного мовлення варіюються від сигматизму до багатого словникового запасу. Однак семантичні (пов'язані зі значенням слів) і прагматичні (використання мови для спілкування) є найбільш поширеними проблемами. Порушення прагматичних аспектів мовлення є особливістю аутизму. Діти з аутизмом мають особливі труднощі з розумінням мовлення.

Особливо це стосується складної побудови запитань. Ті діти з аутизмом, що не користуються мовленням, не намагаються компенсувати цей брак жестами та мімікою. Не зважаючи на ступінь розвитку мовлення в дітей з РАС, типовим є те, що вони не здатні ініціювати та підтримати діалог, підтримувати тему розмови, цікаву для обох сторін, враховувати реакцію співрозмовника. Відмітною рисою мовлення при аутизмі є ехолалія. Переважна більшість дітей з аутизмом мають труднощі використання займенників та мовних конструкцій з непрямим змістом.

Очевидно, що спектр порушень комунікації та мовлення при аутизмі дуже широкий, проте, у всякому разі, чи користується особа з аутизмом мовленням чи ні, найбільш характерними є порушення його соціального аспекту. Значущим є також той факт, що прагматична складова мовлення найбільш порушена порівняно з семантикою чи синтаксисом [4].

Розвиток комунікативно-мовленнєвих навичок є дуже складним процесом, який починається у немовлячому віці, впливає на формування багатьох інших функцій дитини і є ключовим для успішного засвоєння академічних знань у подальшому житті.

Протягом останніх двох декад відбулося значне просування в розумінні соціально-комунікативних труднощів, наявних у дітей з РАС, що стали діагностичними критеріями розладу (Американська Асоціація Психіатрів, 1994). Численні зарубіжні дослідження ідентифікували ранні відхилення соціально-комунікативного розвитку у дітей з РАС, що розділилися в дві категорії:

1) здатність до розподілу уваги, що проявляється у труднощах координувати увагу між людьми та об’єктами;

2) здатність використовувати символи, що стосується труднощів вивчення загальноприйнятих символьних значень та впливає на засвоєння й використання жестів, мовлення та ігрових дій [3].

Здатність до розподілу уваги починає розвиватися у дитини на перших місяцях життя під час активної взаємодії з найближчою людиною. В нормі немовля природним шляхом опановує вміння зосереджувати увагу на соціальному партнері та на предметах, що оточують його, переводити погляд від одного до іншого, навчається ділитися з найближчою людиною своїм емоційним станом та заражатися емоціями інших людей, вчиться прослідковувати поглядом за об’єктом та спрямовувати увагу на вказаний дорослим предмет, користується вмінням привертати увагу дорослого до себе (власних потреб та інтересів). Ці ранні набуття розвитку роблять дитину активним партнером у соціальній взаємодії та процесі навчання через наслідування. Адже, дитині, аби, наприклад, засвоїти зв’язок між словом-назвою, що його промовляє дорослий, і предметом, якого це слово стосується, потрібно розподілити увагу між дорослим-промовцем і предметом та прослідкувати поглядом за вказівним жестом. Очевидно, що дитина з аутизмом, маючи значні труднощі в розподілі уваги, як наслідок, може мати проблеми у засвоєнні знань про семантичні категорії та в розвиткові експресивного мовлення. Зрозуміло, також, що труднощі у привертанні уваги

дорослого до власних інтересів призводять до відсутності у дитини з аутизмом спонтанного пошуку участі дорослого з метою розділити з ним почуття задоволення чи радість досягнень, або знайти підтримку й розраду в ситуації дискомфорту. Проте, це не означає, що аутичні діти не долучаються до спілкування, радше процес комунікації для них найчастіше зводить до здійснення функції впливу на поведінку людей з метою отримати бажаний предмет чи опротестувати пропозицію [1].

Спектр аутизму включає дітей з різним рівнем інтелектуальних та мовних здібностей. Однак, незалежно від рівня розвитку мовлення та мислення, найхарактернішою особливістю дітей з РАС є відсутність навичок соціальної взаємодії.

Щоб краще зрозуміти природу цієї проблеми, розглянемо комунікативні особливості дітей з РАС, а саме:

– нездатність використовувати візуальний контакт, міміку та жести належним чином для координації соціальної взаємодії (візуальний контакт, як правило, знижений або відсутній, як правило, діти дивляться за межі або крізь іншу людину);

– нездатність спілкуватися з однолітками; ставлення дітей з РАС до родичів (членів сім’ї) перебуває в крайнощах: від повної байдужості (поява або від’їзд батьків не викликає у дитини жодної реакції) до підвищеної прихильності, прив’язаності до одного з родичів (навіть короткочасна відсутність такої людини викликає паніку та агресію);

– відсутність соціально-емоційної залежності. Це проявляється в тривожних реакціях на оточуючих, відсутність регуляції поведінки у відповідь на соціальні ситуації. Дитина рідко шукає співчуття;

– відсутність спільних інтересів у спілкуванні з оточуючими;

– спонтанне мовлення затримується або повністю відсутнє без спроб компенсувати цей недолік жестами або мімікою (часто цьому передує відсутність гуління в дитинстві);

– відносна нездатність ініціювати або підтримувати розмову (на будь-якому рівні мовного розвитку);

– ехолалія і стереотипне мовлення;

– нездатність до рефлексії. Іншими словами, дитина не здатна усвідомлювати, як її сприймає комунікатор. Це характеризується нездатністю зрозуміти, як вони сприймаються в очах іншої людини. Як наслідок, діти з аутизмом часто не розуміють, чому вони піддаються емоційним реакціям, які не відповідають ситуації;

– у них погана або відсутня мімічна виразність (мова йде про мімічну поведінку).

Окресливши особливості комунікації дітей молодшого дошкільного віку із розладами аутистичного спектру можна сказати, що такі діти стикаються з низкою труднощів у сфері соціальної взаємодії та розвитку мовлення. Вони часто мають порушення як вербальної, так і невербальної комунікації, що зумовлює їхню обмежену здатність до інтерактивної гри та соціальних контактів.

Список використаних джерел:

1. Морозов С. О. До питання про коморбідність при розладах аутистичного спектра. *Аутизм та порушення розвитку*. 2018. Т. 16. №. 2. С. 3-8.
2. Програма розвитку дітей дошкільного віку зі спектром аутистичних порушень / наук. ред. та упоряд. Д. І. Шульженко. Київ : Міністерство освіти і науки України, 2013. 250 с.
3. Скрипник Т.В. Феноменологія аутизму : монографія. Київ : Фенікс, 2010. 320 с.
4. Tager-Flusberg H. Dissociations in form and function in the acquisition of language by autistic children. *Constraints on language acquisition*. Psychology Press, 2014. P. 175-194.

Ольга Лоб
викладач кафедри дошкільної та спеціальної освіти,
психології і фахових методик
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ВИКОРИСТАННЯ СЕНСОРНИХ ІГОР У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІНКЛЮЗИВНИХ ГРУПАХ ЗДО

Відповідно до традиційної наукової позиції (Д. Ельконін, О. Запорожець,

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26
тел./факс +380-3131-21109
Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua
E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua
Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: http://dspace.msu.edu.ua:8080
Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: http://msu.edu.ua/library/